

KRITIKA

KRITIKA-MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT
MEGJELENIK: HAVONTA KÉTSZER,

SZERKESZTI:
HALASI ANDOR

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
EGY ÉVRE: 6 KOR:
FELEVRE: 3 KOR:

EGY SZÁM ÁRA: 20 FILLER

SZERKESZTŐSÉG

ÉS
KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, T. VIII.
RÖKK-SZILARD-U. 27.

11 SZ. - 14

NAGY KÁLMÁN

katonai és polgári szabó

Műterme: Kossuth Lajos-utca
és Magyar-u. sarkán

A legjutányosabb feltételek mellett készíti a legdivatosabb férfiföltönyöket. Katonai egyenruha osztálya a legelső ilyenmű szalonok közé tartozik. Egyéves önkéntesek számára különösen ajánljuk. Olcsó és kifogástalan.

MEGJELENT A **Modern Könyvtár** első három száma.
Szerkeszti: **Gömöri Jenő**. ≡ **Sziklay Jenő** (VII., Erzsébet-körút 42) kiadása.
Szerkesztőség Röck Szilárd-utca 28.
Egyes szám ára 40 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben.

Ajánljuk olvasóink
figyelmébe

Faludi László

úri és női divat-
áruházát ...
Andrássy-út 48.

Állandó bluz-
kiállítás ...

A legolcsóbb és legelegánsabb férfi és női ruhák

TÓTH ANTAL

szalonjában készülnek, Budapest, IV., Koronaherceg-u. 6.

Ha olcsón akar venni nagyon szép és nagyon tartós = **férfi- vagy női cipőt,**

menjen be **Horváth Győző** üzletébe **Budapest,**

József-körút 35. sz. a.

FUCHS REZSŐ

kalapkereskedésében

Budapest, József-körút 33. sz.

Állandóan a legújabb divatu kalapok vannak rak-táron. Olcsó és szolid árak.

Az egyetlen humoros szépirodalmi és művészeti képes hetilap a

MÓKA

Főszerkesztője: **Hangay Sándor.**

Előfizetési ára:

egész évre . K 10.— negyedévre K 2.50
félévre . . K 5.— egyes szám 20 fill.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest, Teréz-körút 38. : Telefon 22-63.

Munkatársai a legkitűnőbb hazai humoristák és rajzolók. A külföldi vidám irodalom jeleseit pedig legjobb nevű fordítóinkkal tolmácsolatja.

Aki igazán jól akar mulatni, rendelje meg a **Mókát**, a világ legszebb kiállítású és legolcsóbb képes hetilapját, 24 oldal szöveggel, 12-14 rajzzal és színes képekkel jelenik meg minden szerdán.

Minden legalább féléves előfizetőjének karácsonyi ajándékkul két modern szépirodalmi könyvet ad.

Magas irodalmi és művészeti színvonalat biztosítja a **Mókát**, hogy minden művelt úri család kedvence legyen.

Magyar kir. államvasutak hírlap- és könyvelárusítása
Magyar kiviteli és csomagszállítási r.-társ. hírlaposztálya
vasuti állomásain példányonként 24 fill.

Az ATHENAEUM irod. és nyomdai r.-t. kiadásában megjelent
és minden hazai könyvkereskedésben megrendelhető

A MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRA

A Műveltség Könyvtára a következő kötetekből áll:

I. SOROZAT.

Természettudományi, technikai és
társadalomtudományi ismeretek.

- M e g j e l e n t :
- I. A technika vívmányai az utolsó száz évben. Szerk.: Hollós J. és Pfeifer Ignác.
  - II. Az ember testi és lelki élete, egyéni és faji sajátosságai. Szerk.: Alexander B. és Lenhossék M.
  - III. A világegyetem. A föld és a csillagvilág fizikai tüne-
ményeinek ismertetése. Ir-
ták: Cholnoky J. és Köves-
ligethy R.
  - IV. A föld. A föld multja, je-
lene és felfedezésének
története. Irta: Cholnoky
J., Littke Aurél és Papp K.
  - V. Az élők világa. Állati és
növényi élet. Szerk.: Entz
Géza és Mágocsi Dietz S.
  - VI. A társadalom. Az emberi
művelődés, gazdasági és
ipari élet fejlődése. Irta:
Tegze Gy. és Heller F. köz-
reműködésével Stein L.

II. SOROZAT.

Irodalmi, történelmi és művészeti
ismeretek.

Megjelent:

- I. Kötet.
A művészet könyve. A képző-
művészetek történeti és tech-
nikai fejlődése. A zene fejlő-
déstörténete. Irta: Lyka K.
és Kacsóh P.
II. kötet. (Sajtó alatt)
Magyarország története.
III. kötet. Irja: Marczali Henrik.
Az ókor és középkor törté-
nete.
IV. kötet. Irja: Márki Sándor.
Az újkor és legújabb kor tör-
ténete.
V. kötet. Irja: Márki Sándor.
A magyar irodalom története.
VI. köt.: Szerkeszti Ferenczy Z.
A világirodalom története.
Az emberiség szellemi életé-
nek kapcsolatos áttekintése.
Szerkeszti: Alexander B.

Megjelenik két sorozatban, minden
sorozat 6-8 kötetből áll.

Több ezer szöveggéppel, színes és
fekete műmelléklettel.

Ára kötetenként 24 korona, egy-egy
sorozat ára 6 kötetben 144 korona.
A 12 kötetből álló teljes munka ára
288 korona.

Megrendelhető bármely könyvkereskedésben. Kérjen prospektust
bő ismertetéssel bármely könyvkereskedőtől, vagy a kiadótársulattól:

ATHENAEUM irodalmi és nyomdai r.-t.
Budapest, VII., Rákóczi-út 54. szám.

NAGY KÁLMÁN

katonai és polgári szabó

Műterme: Kossuth Lajos-utca
és Magyar-u. sarkán

A legjutányosabb feltételek mellett készíti a legdivatosabb férfiöltönyöket. Katonai egyenruha osztálya a legelső ilyenmű szalonok közé tartozik. Egyéves önkéntesek számára különösen ajánljuk. Olcsó és kifogástalan.

MEGJELENT A **Modern Könyvtár** első három száma.
Szerkeszti: **Gömöri Jenő**. ≡ **Sziklay Jenő** (VII., Erzsébet-körút 42) kiadása.
Szerkesztőség Rökk Szilárd-utca 28.
Egyes szám ára 40 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben.

Ajánljuk olvasóink
figyelmébe

Faludi László

úri és női divat-
áruházát
Andrássy-út 48.

Állandó bluz-
kiállítás ...

A legolcsóbb és legelegánsabb férfi és női ruhák

TÓTH ANTAL

szalonjában készülnek, Budapest, IV., Koronaherceg-u. 6.

Ha olcsón akar venni nagyon = **férfi- vagy női cipőt,**
szép és nagyon tartós
menjen be **Horváth Győző** üzletébe **Budapest,**
≡ József-körút 35. sz. a. ≡

FUCHS REZSŐ

kalapkereskedésében

Budapest, József-körút 33. sz.

Állandóan a legújabb divatu kalapok vannak rak-táron. Olcsó és szolid árak.

!!

PLÖKL ÉS HAAS

BUDAPEST, VI. KERÜLET,
ANDRÁSSY-ÚT 13. SZÁM.

Nem kell a magyar ifjúságot külföldi tornaruhákkal ellátni, ha van **kitűnő és olcsó honi áru.** Iskolai zászlóaljok sorozása, kiállítás és szerelése **Plökl és Haas** cég segítségével **legolcsóbban és gyorsan** elintézhető. Pestvm. és Kecskeméti központ által ajánlva. Szervezkedési ismertető ingyen!

M. n. i.

A KRITIKA KRITIKÁJA

Karenin Anna. Izgalmas, érdekfeszítő
dráma az életből. □

Emlékszem ennek a drámai fércműnek a regényszövetére. Gyermekkoromban olvastam. A cselédszobában, törött fogú, sárga fésűk és pomádés tégelyek között találtam mindig azokat a nyolc krajcáros füzeteket, amelyekben ez a regény folytatódott. A folytatásokat — emlékszem — ép oly görcsös fantáziával lestem, mint a szobalányunk. Valamelyik füzet címlapján volt ez a kép: A férj megjelenik, összes pofaszakállal, szikár szemüveggel, vékonyra köszörült orral és „hah! kigyó! — sziszegei fogai között”; az asszony rémült arccal ereszti le karját, az imádó néhány lépésnyire áll, háttal felénk, féloldalt néz a férjre, a dereka hőkölten hátrahajlik, a feje profilban előre, szemei kilógnak, a szája félig nyitva, mintha ezt mondaná: „hah! el vagyunk árulva!” Az imádó persze katona, téglavörös a dolmánya és hupikék a nadrágja. Csak arra nem emlékszem, hogy a férjet ott is Kareninnak hívták-e s az imádót Vronszkinak? De mindegy. Benne volt. Ugyanez a kép, szakasztott úgy, a hogy néhány nap előtt a színpadon láttam. És benne volt az a lóversenyteri jelenet, hogy a katona egy fa elé húzódva, szemével mélyen belecsüng az asszony arcába, heves taglejtésekkel adja tudtára, hogy vagy szereti, vagy halál; az asszony szegény szereti, de nem árulja ezt el a saját nemességétől, mélyen eltitkolja égo szerelmét, inkább a szívét hagyja megpedni, de azt mondja: nem szeretem magát. A katona elrohan, lófuttatásra teszi életét, egy egész nagy izgatott tömeg szemelátára direkt felbukik a lovával, hadd lássa vesztét a kegyetlen; az asszony felsikolt, majd lázasan kiabál, sőt majdnem megőrül, óriási a botrány, a tömeg látni akarja a férjet, az megjelenik, majd metsző hidegséggel vezeti el karján a feleségét. Majd: az asszony bevalija férjének, hogy gyűlöli és a katonát szereti. A férj sürgőnyt mutat a feleségének. Előbb kegyetlen ravaszsággal azt hazudja, hogy a sürgöny halálhírt hozott a házhoz. Az asszony jajgat. A férj most kiveszi belőle, hogy legalább nem volt az ideálja szeretője. Aztán megmutatja a sürgőnyt. Abban persze gyógyulás áll. Az asszony sikolt az örömtől. Férjét káromolja. Megveti. El akarja hagyni, hogy neki a sebesült mellett van a helye. A férj miniszter s ezért ezt nem engedi. Majd kidobja az asszonyt. Ezután óriási jelenet jön. Megbánás. A kis fiát húzza elő, hogy kiáltson az anyja után. Az anya vissza is jó a piciny gyermek ártatlan hangjára. De a következő folytatásban már látjuk, hogy azért elhagyta később a házat. A szerelmesével él. Most jön csak a java. A szerelmese kezdi megúnni és vissza vágyik a régi helyzetbe. Az asszony látja, hogy most már áldozatnak kell lennie. Jól van, meg fog halni, de legalább előbb jól megrázza azokat, akik a sorsa iránt érdeklődnek. Megmutatja, hogy hogy kell a legkeservebben halálra készülni. Ártatlan fiacskájától hosszan búcsúzik. „A mama elutazik, messze, sokáig nem fog vissza jönni. De ne hidd el, ha azt mondják, hogy anyuka

meghalt. Csak elutazott. Ha pedig rosszat fognak mondani a mamáról, ne engedd kis fiam. Ölelj meg, karolj át, szorosán, szorosabban, még egyszer, na még egyszer, gyere vissza még egyszer, Isten veled! Issten veled!!“ A szerelmesétől is külön úgy búcsuzik el, hogy mi már tudjuk, hogy meg fog halni. Csak a szerelmese nem veszi észre, mert rossz ember. Ekkor már a szívünk helyén egy görcs van, amelyet szeretnénk kioldani. De még nem lehet. Most jön a legjava, a legutolsó folytatás; ezt még meg kell várni, mert ezután biztos, hogy kapunk egy ingyen ébresztő órát ajándékkul 8 koronáért, vagy egy bársony albumot. Az asszony bevárja azt a vonatot, amelyen szíveszépe utazik az új ideáljával. Csak testemen keresztül! A vonat jön, kipegek-kopog, majd zakatol, majd dörömböl, már a közelben bömböl, égő füstöt látunk lobogni, a mozdony visít, de az asszony ekkor túlvisítja: Alexics! kis fiam! számovár!, — egyéb idegen szókat is kiált az égre, mert esztét veszti. Hirtelen az egyensúlyát is veszti és a vonat elé zuhan. Brrr!

Mondom, mindezekre emlékszem még azokból a nyolc krajcáros regény-folytatásokból, amelyek terjesztését azóta a rendőrség betiltotta. Arra is emlékszem — egész határozottan, — hogy a Tolsztoj neve soha sem volt rajtuk. Viszont a színes képein ugyanolyan szárazak és zavarosak voltak a színpaltok, mint ennek a drámának a színpadon mozgó alakjain. És teljes illúzióval láttam a diszleteken — egy bordó brokát szoba kivételével — hogy mindez nem ház, nem fal, nem víz, hanem egyszerűen: ponyva, mint ama kis füzetek.

Ha Góthné Kertész Ella nem játszotta volna meg nagyjában — a kitöréses jelenetektől eltekintve — a Tolsztoj regényének Karenin Annáját, azt a komoly tűzű, töprengő jóságú, áldozatra szánt asszonyt, enélkül a színészi produkció nélkül, semmi sem juttatta volna eszembe a Tolsztoj Karenin Annáját.

Tolsztoj az életből gyúrta a regényét. Guiraud-Góth az életet gyúrta ki a Tolsztoj regényéből. Ez a dráma nem az életből van véve. A mit címul írtam ez íráshoz, az egész más drámára vonatkozik.

Ez a dráma, a mely az életből van véve, a következő:

A tragédia hőse: a közönség. A közönségnek idegei vannak. Meg pénze is van. A pénzére szomjuhozik a színházi kassza tulajdonosa. A pénzt azonban nem lehet csak úgy egyszerűen megmarkolni. De az idegeket lehet megmarkolni. Sőt, az emberek — szegények — szeretik is, ha az idegeiket megmarkolják. Mert nem tudják, hogy ez nekik igen sokféleképen árt. Szóval: szeretik ezt és ezért hajlandók bizonyos összeget a színházi kasszának átnyújtani. A kassza tehát örül, ha a közönséget az idegeinél fogva megmarkolhatja. A közönség nem sejtí előre, hogy a látványosság- és borzalomszomjának milyen görcsös sírás lesz a vége. Gyanútlanul megy a sátáni kassza mutatványos házába s tudatlanul viszi ki onnan megrongált idegeit. A közönség nem tudja saját magát felvilágosítani. Kiknek kellene őt felvilágosítani? A kritikusoknak. A kritikusok azonban ebben a drámában az intrikus szerepét játsszák. A pusztító elem diadalát segítik elő. Azt sottogják a közönség fülébe, hogy ez mind így helyén van, menjen csak nyugodtan összes idegeivel a mutatványos házába, ott nincs semmi, a mitől óvakodni kéne, a mit megvetnie illenék s a mit elkerülnie fölötte hasznos volna.

Így sottognak:

„(a szerzők) . . . kiválogattak a drámai feszültség és a színpadi hatás iránti jeles érzékkel öt mozzanatot . . . Hogy a képek között nemcsak az éltető pszichológiai fejlődés hiányzik, hanem néhol a magyarázó kapocs is, azért a francia-magyar

átdolgozást nem érheti jogos vád. Ez a fogyatékoság benne van a dolog természetében. Itt a főszempont a közönség figyelmének ébrentartása, a hatás fokozása, a nagy feszültség ügyes és illuziót keltő kioldása.“ . . . „Az átdolgozóké mind az a dicsőség, amelyet az est közönsége oly hálásán szórt.“

(„Budapesti Hírlap“)

„A szerző becsületessége azért szerény, és a szerénysége azért becsületes, mert nem az irodalmiság jogtalan és hamis pózával köszöntött ránk“ . . . „a szerző nem irodalmat ad, hanem szenzációt“ . . . „akik a drámában valami nagyon megrázót keresnek, azoknak ez a Karenin Anna nagyon jó darab“ . . . „Csak egyről lehet szó: a célt, amelyet (a szerző) maga elé tűzött, mennyire és milyen eszközökkel tudta elérni. Csak erről lehet szó. Ebből a szempontból pedig ez a darab nagyon kevés kívánni valót hagy a számunkra“ . . . „csak szenzációt kívánt adni, csak ezekhez az eszközökhöz volt joga — és hogy helyesen és jól használta őket — azt bizonyítja majd a közönség, mely — azt hiszem — szívesen fogja rászédetni magát ezért az idegizgalomért.“

(„Magyar Hírlap“)

„Guiraud nemcsak szerencés volt a dramatizált regény és a regény színpadra vitt jeleneteinek kiválasztásában, de határozottan imponáló drámairói talentumáról, kitűnő színpadi érzékeről és nagy rutinjáról is tanúságot tett . . . sok jelenet, a második felvonás mindkét képe s különösen a legvégső, valósággal idegtépő, a színház pedig kiállításban és rendezésben ritkán produkált még olyan hatásosát, mint ma este. Volt köny és zokogás s mikor a végén szívrengető robajjal elrobog a vonat, közel járunk az idegchochoz. Néha alig tudott tapsra ocsúdni a meggyötört közönség.“ (Ez az az imponáló drámairói talentum?)

(„Budapest“)

Még azok az ujságok is, amelyek a darab teljes alacsony rendűségét felfedték, az előadás és a rendezés földicsérésével csalogatják belé a közönséget.

Pl. az „Az Ujság“ szerint „. . . úgy tudjuk, hogy itt valami rendkívüli produkcióval fogtak meg bennünket, mely egészen más mindennél, amit színpadról idáig kaptunk.“

A játékról egyébként elég lesz két kritikát összehasonlítanunk.

A Budapesti Hírlap ezt írja G. Kertész Elláról: „Az egész bonyolult, mélyen emberi, vagy inkább mélységesen asszonyi tragédiát megértettük ebből az alakításból, amelyben a szerelmes és halálra sebzett szív hangjai kitortek és a szívekbe találtak.“ Góth Sándorról: „Vronszkija híján volt minden banális vonásnak; eredeti, gyökeres és minden ízében férfi.“

A Pesti Napló szerint: „. . . a legtöbb szereplő sikertelenül küzdött szerepe félszűrségével“ . . . „Sem Góth, sem Góthné nem volt az a hóditó, sugárzó jelenség, amilyenek Tolsztoj elgondolta őket.“

Figyelni tessék: ezekben az ellentmondásokban forr az a lélekbe vágó dráma, amely igazán az életből van véve.

Halandó

Ghiberti gróf — Farkas Pál fogalmazványa.

Minden magyarázat nélkül:

„Farkas Pál színműírói munkásságában a „Ghiberti gróf“ minden körülmények közt emelkedést mutat.“

(„Egyetértés.“ — Timár Szaniszló.)

„Farkas Pált azok közé számítottuk, akiktől vártunk valamit. „Olga“ című darabját annak idején elég szép sikerrel mutatta be ugyancsak a Nemzeti Színház. Az sem volt kész munka, de kedvező auspiciumokat nyújtott. A mai bemutató lerontotta őket. Azóta évek multak, joggal várhattuk, hogy Farkas Pál erőteljesebb írói készségekkel vonul fel és kipótolja azokat a hiányokat, amelyeket akkoriban kezdő és fiatal voltának tudtunk be. Ehelyett Farkas Pál ma is csiszolatlan és fogyatékos munkát produkált.“

(„Budapest.“)

„A darab légkörének érzetetésében, a mese szövésében, a gondolat koncepciójában a szerző tehetsége nyilatkozik.“

(„Budapesti Hírlap.“ — Alfa.)

... „Mind technika, mind stílus szempontjából az igyekezete nem áll arányban a tehetségével: a ... drámai anyag ósdi és kopott, a gondolati elem modern és erőltetett és így csodálatos módon épen az, ami Farkas Pál egyéniségében rokonszenves lehet, a sikerületlen drámát még ellenszenvesé is teheti sokak szemében.“

(„Világ.“ — Erényi Nándor.)

„Mintha Farkas rájött volna, hogy az igazi dráma alapja, az olyan drámáé, mely a közönséget is érdekeli és lekösse, nem lehet csupán elméleti probléma, hanem csak indulatokkal kormányzott emberi élés. Az, ami teoretikus és az, ami elvont, csak ezek az emberi élések összeütközésén keresztül juthat kifejezésre. Ebből az emberi történelemből ma sokkal többet kaptunk.“

(„Magyar Hírlap.“ — Bálint Lajos.)

„A szerző bizonyos erőltetettséggel építi föl a drámáját ... Farkasból hiányzik az a melegség, amely az eredeti írói tehetséget jellemzi. Rideg, józan észszel és számításal van megcsinálva ez a dráma is, de sehol sem találni azt a költői kedélyt, amely fölmelegítené az embert.“

(„Pesti Hírlap.“ — Porzsoit Kálmán.)

„Ez a darab egy néma trombita ... Hatásosan szólal meg Farkas Pál szép-írói tehetsége ... A közönség gyönyörűséggel hallgatta ... hízog előzékenységgel mutatta elismerését minden felvonás után megismétlődő tapsaival és kihívásaival.“

(„Az Ujság.“ — Keszler József.)

„A közönség ... felettébb hüvös fogadtatásban részesítette a darabot. A szerző annyiszor jelenhetett meg a lámpák előtt, amennyiszor a budapesti nagy bukások alkalmával szokásos.“

(„Budapest.“)

*

„Példátlan irodalmi és művészeti botránynak volt színhelye ma este a Nemzeti Színház. Előadták Farkas Pál „Ghiberti gróf“ című történeti színművét ... a nézőtérén a Singer és Wolfner-cég nyomai élénken észrevehetőek voltak. Mindennek ellenére is megtörtént, hogy majd minden pillanatban felszisszent egy-egy elfojtott nevetés.“

(„A Polgár.“)

Schönherr Károly: A föld. — Ellenkritika.

Egy embernek görcsös ragaszkodása ahhoz, ami az övé, többeknek rajongó vágya az után, ami nem az övék; mindkettő oka „a föld, amely hordoz” . . . . ; rajongó szeretet a termékenységért . . . a földétség: tipikus Schönherr téma! Finoman, egyszerűen megépítve, minden bravurosabb színpadi technika nélkül.

Mintha kritikusaink egy kissé szigorúan bántak volna el a Földdel. Talán túlszigorúan is. Ne keressük a hibát a fordításban, ne Schönherrben, ne a színészekben, hanem a közönségben és a — kritikában.

Schönherr nem nekünk szánta a darabját, az tény. Nálunk nem értették meg, tehát nem is értékelhették annyira, mint a hazájában. Tehát a hiba eszerint éppen ott lenne, amiről a darab szól: a földben, a talajban. Pedig ez nem áll. A tény az, hogy ez a darab nálunk nem volt beharangozva. A helye nem volt megágyazva. Maga az író is új volt. Úgy a közönség, mint a kritika nem tudta, hogy mit várjon Schönherrtől. Ha talán előre tudták volna, hogy itt hamú alatt lappangó parázs és egy-két odavetett szó a fontos, akkor tán nem vártak volna erőnek-erejével komédiát. Akkor tán figyelték volna arra, amit ebben a darabban felgyülemlett sok őszinte líra nyújt.

Schönherr nálunk teljesen ismeretlen. Magyar fordításban még nem jelent meg könyve. A Kahlenberge és Schnitzlerrel mellett háttérbe szorult. A hazájában is mint novellairó sokkal ismertebb, mint drámairó. Schönherr szerepe az osztrák novellairóadalomban valamelyest hasonlít nálunk a révész Béla szerepéhez. A kisemberek költője. Csakhogy nem becéli úgy alakjait, mint ez.

Nézzük egy novelláskönyvét, a: Caritast*: Der Student; Gottes Schwiegermutter; Fuhrmanns-Engel; Das Henkermahl; Leben und Sterben. Alakjai: a diák, aki tanul és megbukik s ezért a gazdaasszonyával vész össze akinek egész gondolatvilága: „Büffeln und Ochsen . . . Wurst und Brot . . . Brot und Wurst”; az anya, akinek a lánya apáca lesz és ezáltal ő az isten anyósa; egy szegény ember temetése stb. Ezekben a novellákban látjuk Schönherrt . . . akár megnevettet, akár kétségbeejt a munkái végén mindig érezteti, hogy a vég egy. A föld, az öreg, ráncos, barna anyaföld megölel bennünket, egyformán szegényt, gazdagot, nem kivételez. Es ha valakit túliontúl finom bőrben talál, rászól:

— Genieren Sie sich nicht . . . gnädiger Herr . . . stinken Sie nur brav zu! . . . Das ist jetzt Ihr einziger . . . höchster Beruf!

Vagy itt van egy drámája: a „Familie”**. A fiú (Henner) megöli az anyja szeretőjét (Günther). Újra kisemberek: erdész, katona, gyerekek, cselédség nyárs-polgár-szomszédok. Nagy dráma ez! Nem olyan nagy, mint a Föld, de nálunk nagyobb sikere lenne. Mert van c s e l e k m é n y e (!?)

Schönherr éppen abban nagy, amiben nálunk megvádolták: a meglátásban. Az ő alakjai túlzottaknak és kegyetleneknek látszanak. Pedig nem szabadott volna akkor este arról meglepedkezniünk, hogy itt nem Tóth, vagy Csepreghy alakok szerepelnek, — akiket a legkedvezőbb színben iparkodik feltüntetni az író — hanem Schönherr alakok, akik néha a botrányosságig őszinték.

*) Kiadta: K. und k. Hofbuchdrucker Fr. Winiker & Schickerd, Brünn.

**) Kiadta az Union Deutsche Verlagsgesellschaft, Stuttgart. Egyéb színművei: Die Bildschnitzer, Sonnwendtag, Kartnerieut, Das königreich.

... Hogy „csak a dekorációt kellett volna megváltoztatni és magyarrá lett volna a darab“ — mondja a Pesti Hírlap. Dehogy, kérem. Dehogy. Igaz ugyan, hogy a paraszt, csak paraszt marad itt is, ott is, de azért mintha mégis lennének különbségek Tóth és Csepreghy, meg Schönherr paraszjai között. . . Aztán ilyen kritikák következnek :

Független Magyarország : „a három felvonás unalmas keretekben folyt le. A színpad jobb oldalán egy asztal áll, amelynél megjelenik a férficselédesség ebédelni és végigesznek három felvonást“ . . . Azt azonban nem vette észre a kritikus, hogy ez az evés, ez az állandó evés, szintén é h s é g. És ez a fontos. Nem pedig az asztal . . .

A kritikus azonban tovább megy. Ő nagykegyesen elismeri, hogy : „Schönherr tud parasztot jellemezni, csak éppen embert nem.“ Ugyan. Minthogyha a paraszt nem lenne ember. S mintha Schönherr nem az embert jellemezné a parasztban.

És sok ilyen apróságba és más egyébbe kapaszkodnak bele a kritikusok, megemlítenek mindent, csak éppen egy jelenetet nem, amikor Hannes gyereket akar Menától. Egy olyan tejfehér, öklömnyi kis gyereket, egy olyan Gyuszit, mint amilyen a hidegtanyásnak van. Erre a nagyon őszinte jelenetre van felépítve az egész dráma. És ezen sokat lehet sírni és tapsolni is lehetett volna egy keveset. És a drámának ama betetőzésében, amikor az öreg, dereshajú legény gyermeket akar, sokat elfelejtünk Schönherrnek és ezért sok öreg drámairó mehetne hozzá órát venni . . . Hannes sorsában a kritikusok a megnyugvást látják. És azt a többször hallott refraint idézik : „megvan mindenem. Ehetem, ihatom, tyúkokkal fekettem. Mi kell egyéb?“ . . . És ezzel vége, mondják a kritikusok, ez : „a megnyugvás“ . . . Pedig dehogy. Bocsánat, nincs vége. Még jön valami : egy csuklás. Amit Pethes megmutatott, csak nem tetszett észrevenni. És ez a csuklás : ez a tragédia . . . Komédia csak az volt, amit a kritikusok csináltak belőle.

Hogy „nincsen cselekménye?“ Dehogy nem. Csak nincsen színpadi raffinéria, csak nincsenek ajtóról-ajtóra kergetődő mellékalakok, akiket nem szoktunk viszontlátni soha. Mert nyílt és egyenes ember ez a Schönherr, mint a parasztjai . . .

Szász Menyhért

□□□□

Csak az viheti előbbre a közönséget, aki távol áll tőle. Az élet előbb-utóbb közeledik egy előtte járó egyéniség felé. De aki a maga évének életével halad, az legfeljebb hangadó lehet, vezető soha.

*

Mi a legfontosabb különbség az író és az újságíró között? Az író a maga fejével gondolkodik, még ha a közönség nyelvén beszél is, — aki „csak újságíró“, az a közönség fejével gondolkodik.

Halandó

UJSÁG-ÜZLET ÉS UJSÁG-KRITIKA — JEGYZETEK EGY HARCOS IRÁSHOZ — IRTA: BÓCZ BÁLINT

Frank Wedekind, északnémet költő személyes jellegű vitairást adott ki a színművészetéről.*) E vitairás értékéből és megállapításainak fontosságából a személyes jelleg nem von le semmit. Aki meglátja Frank Wedekind harcos írásában azokat az erőtenyezőket, amelyek összeműködéséből Wedekind konfliktusa támadt, meg fogja azt az összefüggést is találni, amely a személyes sérelmek és egy új, produktivitasában jelentékeny művészi irányzat mélygyökerű sérelmei között fennáll.

Az összefüggések eléggé nyilvánvalók. Wedekind panaszkodása a német kritika szempontjainak togyatékossága és berendezkedésének gyökeres hibái fölött, az ő konfliktusa a naturalisztikus színpad fejlődésképtelen színészevel és feljajdulása a közvélemény tudatos meghamisítása miatt, nem vonatkozik csupán körülhatárolt német viszonyokra, hanem általános érvényű s mint ilyen minden ország irodalmi és művészeti életviszonyaiból megmagyarázható.

Nem kell a Wedekind könyvében igen messzire mennünk, hogy megtaláljuk azt a nézőpontot, amelyből például magyar viszonyok ugyanolyan következtetésekkel nézhetők, mint a német viszonyok. Az ujságkritika, a napilapkritika viszonya az irodalomhoz, a művészethez, a színpadhoz, jelentősége az író, művész és színész szempontjából például annyira azonos megnyilvánulásokból konstruálható minden irodalmi országban, hogy Wedekind vitairásában ez a kérdés jelentékenyen túlnőtt a többi kérdések fontosságán.

Az ujságkritika mai jelentőségének megállapítása a tömegizlés irányításának szempontjából, igen fontos. Adott tényezőkkel számolunk és ezeket a tényezőket annyira fontosaknak és olyan erejüknek vesszük, amennyire fontosságuk és erejük továbbhatásukban már megnyilvánul. Wedekind sem megy messzebb: az ujságkritika mai állapotának vizsgálásánál nem veszi tekintetbe a tényezőket, amelyek ezeket az állapotokat szükségszerűen meghatározzák, hanem a megnyilvánulások tényleges hatásából visszafelé következtet az indító rugókra.

*) Schauspielkunst, ein Glossarium von Frank Wedekind, Verlag Georg Müller, München.

Azt mondja: A kritikus nyomoruságos anyagi viszonyai fölött való jogos elkeseredésében aláássa a közönségben a színpadi mutatóványok iránt tartozó köteles tiszteletet, mert az egész színpadi és irodalmi termelési folyamatban a kritikus az egyetlen tényező, amely napszámmunkára és akkordbérre van utalva. A kritikus jobban kell tehát díjazni, jobban annak az újságnak, amely a kritikusra, mint leghatékonyabb munkaerejére rá van utalva. Anyagi garanciákat kell kapnunk, hogy személyes harag és hivatásbeli elkeseredettség nem fognak a közvélemény meghamisításaként jelentkezni a kritikában.

Meg kell állapítanunk, hogy ez a gondolatmenet nem új és különösét nem mond. Schoppenhauer a Parerga és Paralipomena 281. §-ában világosan ugyanezt mondja s ugyanezekből a praemisákból jutezokra a következtetésekre. De amíg Schoppenhauer a nyolcvanas évek újságjának uralkodó fontosságú kritikai szerepéből jutott eredményeihez, addig Wedekind a modern, nagyitőkés talajon álló újságüzlet irodalmi-művészeti jelentőségének határozott túlbecsüléséből kapta megállapításainak impulzusát.

A napilap mai formájában ugyanis csak igen meghatározott formában függ össze a literatúrával. Amióta az újság egy egységes mechanizmussá, géppé lett, amely könyörtelenül kivet magából mindent, amit külön céljaira nem tud felhasználni, belső viszonya az irodalomhoz úgyszólván teljesen megszűnt. Az újság speciális céljai ugyanis egyáltalán nem irodalmi és művészeti természetűek, mert maga az újság sem egyéb, mint az összvélemény kifejezője. Hogy a rettenetes verseny mellett megállni tudjon, teljesen a közönség szolgálatába volt kénytelen szegődni és kifejezője lett a torz, chaotikus tömegléleknek. Valamilyen irányú, határozott érületet nem lehet követelni tőle mert a szükségszerűség, hogy mindenkinek (minden olvasónak!) nyújtani kell valamit, megfosztja határozottságától és objectiv-kritikai magatartásától.

A kritikus magasabb zsoldja még egyáltalán nem garantiája a kritika magasabb szempontjainak, mintahogy a harc, amelyet lapkiadó és újságkritikus között ez utóbbi függetlenítése érdekében Wedekind sürgősen megindítandónak tart, nem lesz eredményeiben garantiája a kritika és művészet bensőségesebb viszonyai megszilárdításának. A lapkiadó „tertius gaudens“ talán a kritika és író verekedésében, de csak olyan mértékben, amint az összvélemény maga örül ennek.

A lapkiadót lehet szidni, mint egy lefelé való nivellálás elősegítőjét, de másrészt fontosságának felismerése és helyének megállapítása az irodalom, művészet és általában a kultúra terjesztési lehetőségeinek nyújtásában, elengedhetetlenül szükséges. Abból a megismerésből ugyanis, hogy aki üzletet csinál, az nyerni akar azon, hogy a kultúra terjesztése és a szellemi élet fejlesztése egyformán kereskedelmi árúértékekké lettek, hogy minden nagy igyekvésünk és intellektuális buzgalmunk céltalan, sőt nevetséges volna, ha igyekvésünk legintimebb megnyilatkozásait és buzgalmunk gyümölcseit nem tenné a kiadó haszonvágának tárgyává, következik az a megállapítás, hogy az a kritikus a legnagyobb pedagógus és kulturpolitikus, aki a viszonyok helyes felismerésével olyan formában nyilatkozik meg, hogy ezt a formát az az organizmus, amelynek ő is tagja, el is bírja.

Ezt a teleologikus formulázást közelebbről úgy magyarázhatnám meg, ha azt mondom, hogy mindaz, amit a kritikus dolgozószobájában világos analysisekben és bátor gondolatmenetekben magából kihoz, metafizikus értelemben, tényleg nem veszhet el, de ezeknek formulázása olyan legyen, hogy azt a közvetítő-organum speciális céljainak fentartása mellett is továbbadni tudja. A formai alkalmazkodás ugyanis nem jelent önmegtartóztatást és a viszonyok okos felismerése nem jelenti a becstelenséget. A kritika-üzem erkölcstelenségei nem a közönség gondolköréhez való leszállásból erednek.

Az ujságkritika hivatásának magaslatára nem emelkedhetik úgy, hogy harcban elszakad attól az organizmustól, amelyhez tartozik, mert ebben a harcban el fog vérezni, hanem úgy, hogy az ujságkritikát a tömeglélek megnyerésének és irányításának speciális feladataira utaljuk, formáit ennek a feladatnak megfelelően formulázzuk és értékét továbbhatása eredményeiből határozzuk meg.

Itt aztán az ujságkiadó és az ujságkritikus találkozni fognak, itt aztán az ujságkiadó szükségszerűen nagyobbra fogja értékelni munkatársát, mert ellentétes érdekeik nem lesznek. Mindketten a tömegeket akarják majd megnyerni: amaz a tömegek pénzét, ez a tömegek lelkét.

[X X X]

[X X X]

HAT FEKETE TRIKÓ — IRTA: HARASZTHYNÉ SZEDERKÉNYI ANNA

Egy író tette azt a hat fekete trikót irodalmi ízűvé. Azt kívántatta huszonnégy éves hősnőjével a halálos ágyán, hogy hat erős legény vigye őt fekete trikóban utolsó útjára. Meg is okadattolja az író előzőleg atrikókat. Hogy ezek erősen kidomborítják a férfiasságot, amely férfiasság az egyetlen dolog, amit a huszonnégy éves hősnő a tengerben, a holdban, a csillagokban, égen-földön, ég felett, föld alatt meglát. Ez érdekli a nőcskét ebben az életben és mikor huszonnégy esztendő korában is csak messziről nézheti a trikókat, fogja magát és elájul a tengerparton.

Ezt mindenesetre okosan cselekedte, mert így a trikóknak közelebb kellett jönniök, sőt föl is emelték azon vizesen, be is vitték . . . Mindez nagyon nevezetes dolog lehet annak a kisasszonynak. Sőt azt is elismeri minden ember, hogy minden leány annyi fekete trikót kíván magának, amennyi jól esik neki. Végre is ez a legszemélyesebb joga mindenkinek. Azonban mi köze mindehhez az irodalomnak? Miért kell ezeket a trikókat az olvasó közönség elé teregetni.

Csudálatos. A nők csakugyan sohasem fognak tudni abból a körből kilábalni, amely mindig egy azon központ felé gravitál?

Annyi minden történik ezen a kerek világon. Mindenütt forradalom, az emberiség mindennap új problémákkal találkozik, verekszik, a szemünk láttára változik a társadalom. És a nők, a nők egyebet sem tesznek, mint azt éneklik, hogy ők mások lettek. Közben azonban végtelen körmondatokban, avagy rapszódikus fölkiáltásokban, költeményben és prózában, sőt tudományos alapon világítják meg minden oldalról — azt a bizonyos trikót, amely úgy rájuk feszült, hogy a világ minden kincseért sem tudnak kibujni belőle.

Pedig a trikókban más is van. Ezt azonban a nők nem veszik észre. Az írónők közül is nagyon kevés eszmélt rá, — sőt ezek közül talán a legkevésbé — hogy a férfiak most kezdenek rájönni nagy bölcsen arra, hogy ebben az életben nem minden a trikóba szorul bele. A mi napi irodalmunkban napról napra találkozunk a legkomolyabb, legelőkelőbb írónkkal, akik a napi eseményeken keresztül igyekeznek szorosabb összeköttetésbe jutni ezzel a különös

országgal és ennek a maga helyére nem találó népével. Valahogy vezetni próbálják őket. Egybefornak vele és érzik, hogy kötelességeik vannak vele szemben. Nyitott szemmel figyelnek őrhelyeiken, hogy a kellő időben kimondják súlyos igazságait. Kicsi emberek vergődéséből kivesszik a részüket és a napi forgatagból egyre kihaltatszik az ő vezénylő szavuk . . . Együtt énekel az emberekkel és rájöttek, hogy az író akkor áll legmagasabban, ha lebecsül az élet hol piszkos, hol ragyogó tiszta patakjának hullámai közé.

Az íróknak, úgy látszik, még nem olvassák eleget a férfiak írásait. Nekik még a trikó a legfontosabb. Ebből az egész életből az emelkedik ki és az lebeg előttük mint a legmagasabb cél. Válgják egészségükre szegényeknek. Az olvasni tudó emberek gyomrát úgy is eléggé megfekszi.

□□□□

BERNARD SHAW „MAN AND SUPERMAN”- JÉNEK ELŐLJÁRÓ LEVELEBŐL

▬▬▬

. . . Az ön kedvenc gúnyfintora azt állítja rólam: „a mit ön, uram, „drámá”-nak nevez, semmi egyéb, mint álláspontjának megnyilvánítása.” Pedig önnek nem szabad azt várnia tőlem, hogy az ön megfoghatatlan, képzelgő, céda, alig megnyugtató módszerét fogadjam el; annak kell tekintenie, a mi vagyok, eszes, türelmes, tehát gondolkodó, magaigazolását kereső, tevékeny embernek, a kiből egy tanító vérmérséklete s egy egyházi főnök gondossága van. Kétségkívül az íróművészet fogásai azok, amelyek véletlenül mulattatják a brit közönséget s figyelmét a természetem jellemétől elterelik; de a jellemem nem kevésbé él s olyan erős, mint a szikla. Van lelkiismeretem s a lelkiismeret mindig aggódalmasan fáradozik, hogy mindent megnyilvánítson. Ön most úgy érzi, hogy az a férfi, aki a lelkiismeretéről beszél, hasonlít az olyan asszonyra, aki a szerénységéről beszél. Az egyedüli erkölcsi erő, amelyet ön elég kegyes külsőleg is elárulni, a szellemének ereje; az egyedüli követelmény, amit ön nyilvánosan támaszt, az ön művészi vérmérsékletének követelménye az arányosság, előkelőség, stílus, kecs, finomság és tisztaság iránt, a mi mindjárt az istenség után következik, ha nem előtte. Ám az én lelkiismeretem igazi szószéki portéka; bosszant, ha látom, hogy emberek egész jól érzik magukat, amikor kényelmetlenül kellene magukat érezniök és erőszakkal is gondolkodásra kényszerítem őket, hogy jussanak a bűn tudatára. Ha önnek nem tetszik a beszédem, ne ügyeljen rá. Nem tehetek másképp . . .

□□□□

DRAMATIZÁLÁS.

Emberek élnek, néznek, látnak. Rendkívüli dolgok történnek, nagy és különös elgondolások bolygatják az agyat, a fantázia dübörgően működik, az agygépezet produkál, költői alkotások keletkeznek. Vannak kötetlen költői alkotások, vannak meghatározott formákba, bilincsekbe vert költőietlenségek. Ha a gyökereket, a szálatkat nézzük, ahogyan és amiből fölépül a költői mű, úgy érdekes és súlyos mélységet találunk a színdarab megalapozásánál és annak kidolgozásánál.

Egyik képződése a színdarabnak: valamilyen alkalmas témának a megragadása véletlen szemmel, akaratlan meglátással, mikoris az író művész elsőbb témát talál és csak azután önti színpadon előadható formába, szóval az invenciót csak követi a mechanikus agymunka. Másfajta a történesnek tudatos akarattal való kiszemelése; itt csak bele kell illeszteni a témát a már befűtött, feldolgozásra készen álló darabíró-mozdonyba és „a gép forog s az alkotó pihen,” mert itt csak technikai munka, gyakorlat vagy ily irányban fejlődött tehetségesség dolga a színdarab megkonstruálása. Ezek azok a „házi szerzők,” akik minden évben megírják a maguk darabjukat. A kidolgozósos drámairó rutinos, kellő tudással és készütséggel megy neki az írásnak; keres, kutat, fürkészk és egy saját maga adta témát kidolgoz a költői énje megmozdulása nélkül.

Invencióbeli szegénységgel, antitalentummal vagy mondjuk csak féltalentummal bír az az író, aki bár a drámairásnál megkívánt kidolgozási képességgel megáldott, de nem képes témát teremteni. Kölcsönöznie kell. A dramatizált kész témák „készítője” félelme, féltehetség.

Valamely regényből kiszedni annyit, hogy abból hatásos és a színházi viszonyoknak megfelelő, a közönség idegeire ható darab készüljön, csak félmunka és nem egyéb, mint bevallása annak, hogy ime itt vagyok én, a dramatizáló, aki átültettem a színpadra ezt a regényt, de a témát, megmondom nyíltan, loptam. (Ez a „színpadra átültetés” kifejezés förtelmes frázis; mintha valami féle rózsatöről lenne szó!) Regényből drámát írni nem művészi feladat, csupán csak színpadtechnikai; nem más, mint megvalósítása, megoldása annak a motoszkáló, ficánkoló gondolatnak, ami egy regény olvasása közben kigyúl az agyban: miképen is lehetne ebből darabot csinálni?!

Persze más az, ha a színdarab ugyanegy író konturokban megrajzolt novellájában van. Mint ahogy a „Liliom” meséje Molnár Ferenc egy régi novellájában, Bródy Sándornak „A medikus” című, a Vígszínházban színre kerülő darabja a „Isbi Bénob” című novellában, Bíró Lajos „Sárga lilioma”-a a „Szolgák országa” regényvázlatban van adva. Itt a darab a meglévő alakok, vázlatos cselekvések ugyanazon szerző alkotta kiszélesítése és mélyítése, megelevenítése és megmozdítása.

És más az, amikor egy már kidolgozott téma csupán motivumokat ad egy nagy drámaköltő alkotó erejének. Shakespeare is dramatizált novellákat, a Goethe Faustjának is sok köze van a Faust-mondához. De igazi drámairó a dráma anyagát maga adja, még ha kölcsönzi is a témát, a motivumokat.

A dramatizálás nem produktív munka abban az értelemben, mint eredeti darabok megalkotása, irodalmi értéke csekélyebb és kritikai nézőszögből nem fogható meg azzal a súlyossággal, mint az eredetileg drámának íródott színpadi termék: a született színdarab.

Elek Vidor

SZÓ-KAMRA

BABITS MIHÁLY.

barna cigánykődök ;
gerincivó Cytherea ;
szín a különtség, különtség az élet ;
egy-sötét ;
egy-semmi ! minden-semmi ! színek nél-
kül ragyogó semmi ;
bús donna barna balkonon mereng a
bibor alkonyon ;
sötét ég lanyhul fületleg ;
ködöt pipáló bús orom ;
unalom-szönyegre hímzed álmokból a
kézimunkád ;
(Páris) nappal gyászruhában ül, de éjjel
fényruhában táncol, míg a rendőr,
szürke Hajnal, felhős homlokot nem
ráncol ;
rothadó test illó kénje ;
súlyos álmok iszapával bús lelked nem
lenne sáros ? ;
lelkünk a kósza vágy kész szállodája lett ;
ó pokol tüze mind ! a döglött csillagok !
a dugult kályha gáza ! ;
színpadi. kárpádi dícsvágyad gyáva
gyásza ;
melegítő, hűs, zaj-táplálta csend ;
halotlan holtak ;
léttelen lények ;
a vén karszék némán huzódva félre, bús
daccal tölti bársonyos begyét ;
itt nyugszik az, ki nem élt ;
keserű lelkemet kiadtam, mint fájtó geny-
nyét a beteg ;
nincs jobb világ a másvilágnál
földfölköttem, föld alattam ;
nincs jobb világ a másvilágnál
mely halkán létlen létre bont ;
hajnal hamukárpítja lebben ;
olyan bűvös — és oly hűvös, tüzes —
s szűzes ; oly ügyes ;
a fény alatt, az ég alatt, a lég alatt
a fény alatt, a lég alatt, a jég alatt
a fény alatt, a kék alatt, a zöld alatt
a fény alatt, az ég alatt, a föld alatt
a fény alatt, az árny alatt, a láng alatt
a teknősbéka és az elefánt alatt
a lenti durvább semmiségre vánkosul
egy óriási isten arca súlyosul ;

halavány rózsaszínű bőre rezegve töm-
jént párolog, sírok, ha meszszíró belőle
csak egy sugárka rámcsorog ;
selyemhab ;
ideg-hárfa-háló ;
tekintetének gyenge gyémántkarca
üveglelketet csengve metszi át ;
komoly nyakától halkán lefelé dől lan-
kára lágyan omlékony vonal ;
új vágyam új nyila, új mesterséggel
élzett ;
kibimbul ;
vágyam van és semmire sincs vágyam ;
sárgulva rognak árva kazalok ;
a gép a búzát álmosan hadarja ;
unt hó az égből lankatag csorog ;
a földet már az őszi érc kaparja ;
a hegy húsát most látni meztelen ;
a barna föld emléjét látni most ;
zord bús szemívek ;
ó kilicsücs ;
inger-álom ;
itt minden barna és aszú, vén bútorokon
rág a szű ;
a szálloda iegtöbb szobája, már meg-
modernigényesült ;
kutya-tej, csallán, szarkaláb, a hervadt
berze búj alább ;
legényhűség röpíti pelyhét s a vad haj-
nóka hűnyja kelyhét ;
homok tövén a szöcske herceg a távol
kocsmazajjal versenyt ;
görrent a csigás téglamelőgép ;
mélyén tojáshéj, váza cserepe, csont,
konyharongy, üvegnyak, toll, szemét
és ujságfoszlány, széttépett levél, szűz
összevisszaság között hever ;
szenvedélyes szenvedély korcsolyája
lelkem ;
szesznyomos pófák zsírült kalap alá
rejtve ;
itt a pajkos utcamag s nyúl a gummi-
puska ;
ostonyél-ij, zsinégöv, s tolltök övön
puzdra ;
elég ti létlen boszorkányok ! vad semmi !
vampyr-elmerajz !

ó kancsók kincse! drága kincs! kincsek
 kancsója! csókedény!
 az álmok síkos gyöngyeit szorítsd, ki
 únod a valót: himezz belőlük fázó lel-
 kedre gyöngyös takarót;
 fekete öröm;
 fekete ér és fekete víz és fekete velő és
 fekete csont;
 más szín a napfény vendég-máza, a nap
 a színek piktora mind: fekete belül
 a földnek váza, nem a föld festi a
 fekete színt karcsú sugárecsetével;
 fekete az anyag rejtett lelke;
 szemvédő alól hiányzik a szem;
 virágnak váza, galynak kandaló.
 telyesült ifjúság tűzre való;
 recsen a kocsi, kuccan az eb: álmatlan
 éjnél nincs keservesebb;
 átkozott csak, ki nem élt sosem: én;
 légtengelyén az üres ürnék;
 a véghetetlen portikusznak egyhangú
 oldalívei rejtett forrású fényben úsz-
 nak;
 a templom! röpül! holdféhéren, holt-
 féhéren nézted a nagy templomot;
 vak dióként dióban zárva lenni s törésre
 várni beh megundorodtam;
 bűvös körömből nincsen mód kitérni,
 csak nyílam szökhet rajta át: a vágy;
 — én vagyok az alany és a tárgy, jaj
 én vagyok az ómega s az alfa;
 zivatarverte líra, lantverte zivatar;
 örök parázsmező égeti földi lábad;
 ütemes sántaság;
 ó hóbillentyűs ajk zenés, meleg csodája;
 ha elhallgatsz, a lég zenéje emleget;
 új diszharmoniót vetítsen rád a lelke;
 búbos, vaksi sisakja alól kiragyognak
 opállal illesztett szemei;
 szól néha könyezve a Vágy: „Én vagyok
 a Bánat”, s szól néha nevetve a
 Bánat: „Én vagyok a Vágy”,

nyugodtan halhat meg az, aki élt már;
 a holt szerelem leányai ök, galambszínű
 hollók;
 és kínál borral a Bánat és kínál vízzel
 a Vágy;
 százvágú Bánat, százbánatú Vágy;
 fekete huncorból van koszorújuk, nagy
 árnyakat ingat a mécsük utánad;
 álmok között az álom rózsákba hullatag
 rejtőzik fullatag;
 fekete gyászú kárpit fehérrel kivirágzik
 s nagy rózsákat susog s súllyal, mint
 néma vétek hull bársonya fölétek ful-
 latag vánkosok;
 az ölmos álmú bársony csiklandó ragyo-
 gáson leszunnyad feketén;
 fekete gyászú kárpit fehérrel kivirágzik
 s nagy rózsákat zokog;
 pillák könnyen szenderülnek, mert a pil-
 lák legyezője, habszövetnek fodrozója
 sohase jár ott, a szél;
 át a réten; hol a Léthe (ez a rét a
 Léthe réte) száz belémosott bűnöktől
 szenyves vízzel, elfelejtett őb bűnöktől
 szenyves vízzel körbe folyva nem
 enyész;
 anyám az égből ledobott, az ebszem;
 dús serleg, amelybe száz király szájíze
 beleévedt;
 zenére téped szívem vérverését dús
 mézkirálynőm, mérgezett darázsom;
 gyűl a vihar serege: még lila s már
 fekete;
 sűrűn csillan a villám; bús szemed isteni
 csillám;
 szívem most illatzacskó:
 lelke illatház;
 napos napot napok napolnak, életpapok
 csapot papolnak;
 az égen vérrelöntött felhő nyúlik és rajta
 ül a vihar angyala, hangolja rozsdás
 kürtjét;

□□□□

A tiszta dráma az, amelyben a szavak szinte teljesen elvesztik gondolatbeli erejüket, egészen a cselekvést szolgálják, úgy, hogy ugyanazokat a történeteket a dráma épségének legkisebb sérelme nélkül más szavak kíséretében is ugyanazon drámai hatással lehet végigjátszani. Ezért volt mindig a legtisztább dráma a pantomímia.

Halandó

IRÓKRÓL — KÖNYVEKRŐL

Kullervo énekei. — Vikár Béla fordítása. (Hornvánszky Viktor kiadása.) Pásztortűzet látok lobogni az éjszakában: pattogva, csillogva, sziporkázva lobog a rózse és vörös, sárga, haragoskék lángnyelvek nyúlkálnak fölfelé a fekete égre... És a pásztortűz körül bundába takaródzott, fedett fejű, hajlott derekú, bánatos arcú emberek ülnek és hallgatják a regős énekét az ő népüknek dicsőséges hőseiről, Kullervoról, a szóke hajjal ékeskedő Ukkó-magzatról, az ő fájdalmas születéséről, nagy pásztorkodásáról, vérfertőző vad szerelméről, a betöltött bosszúról és a kétségbeesett, mardosó halálról... Zeng a koboz húrja, halkán hallik a regős éneke... most felszív... most himnuszt énekel... most kesereg: leszáll a halálra sebzett szív feneketlen mélységeibe... Azután megint vadul, szilajul belevág a koboz húrjaiba... Hallgatják... és lehajtott fővel, de nyíltan, őszintén, becsületesen, büszkén, kevélyen sírnak... Siratják a múltat: amikor még az övék volt ez a föld, a zord hegyek, a nagy fák, a töméntelen nyájak, a zajló tenger, a kietlen, a hideg, de annyira áldott ország, a finni ország...

És síró szemükkel, a szivárványszínű ködfátyolon, könykárpíton keresztül látják a halálbavágtató Kullervo óriás alakját, amint „zeng az éren, zeng a téren, kurjongat a tisztásokon, visít fennen a fenyéren, csakúgy csattog az avaron; hajt a hosszú finn hazában, hajt a finn hidon keresztül, meghajlik a híd alatta, csattog-pattog mind a talpfa: szembe a mezők riadnak, hangafüvek

ágaskodnak, fenyőfák is leborúlnak, mind a népek álmélkodnak: csupa láng a ló alatta, maga mint a nap ül rajta“... Ott vágat kevélyen a táltosló hátán, előtte rohan vonító kutyája...

És amint elvonul a pásztortűz előtt: hatalmas árnyéka felvetődik az égre, a végtelen égre és beborítja az eget sűrű, sötét, vészes feketeségbe: egy ország vágat ott a halálba, az örök ellenség ellen, a végső pusztulásba; egy ország, akit megtagad apja, megtagad testvére, huga, egész nemzetsége, csak az anyja, csak az a fagyos, kemény föld hív, híz, sóhajt, sír örökre vissza a maga éltető kebelére... Jön, biztosan jön a nagy Halál és a kemény küzdő lelke majd felszáll a felső égbe, az agg Vajnamőj-nenhez.

Szegény, szomorú, földhöztapadt, éhes finn pásztorok látják ezt az égre felcsapódó végnélküli képet és előnti újból arcukat a köny... A kobzos torkát is majd megfojtja a fájó keserűség... elhalt ajkán a dal... néma csend honol a kietlen vidéken... azután végső kétségbeeséssel belekap újra a kobozba és remegő, elcsukló, síró hangon belesívítja a határtalan éjszakába a nagy Kaleva nemzetségének soha be nem végződő bús történetét...

És az én szivembe belemarkol valami: a pásztortűz, a sírva lelkesedő pásztorok, az óriás lovag az éjszakában, a tejútra felcsapódó Sors-árnyék, a koboz pengése, a regős hangja, a pattogó nyolccassorok, a mondatok komoly ritmusa, a délibábtól ellesett képek, a súlyos

alliterációk: minden, minden! — az ég, a föld, a tűz, a dal! — és ellágyulva felbuzog bennem valami ismeretlen érzés, hit, erő, tudás, amely kiáltva kiáltja: kell, hogy azoknak a vérében rokon vér folyjon! kell, hogy egy hazából eredjünk! kell, hogy közös legyen: — a dal, a tűz, a szív, a vér — ha ezt a nagy dalt a hős Kullervoról, a halálbavágtató népről zengő éneket ennyire magyarul lehetett magyarra fordítani . . .

Vikár Béláé érte a dicsőség!

Zilahy László

Diego: Tépett lapok. (Versek. Nagy Sándor rajzaival.) — Legyünk őszinték: ezek a versek nem szépek. A szavak, érzések és gondolatok beállításában, formai megnyilvánulásában valami különös zavar érzik, bizonytalanság, torlódás és olvasásuk közben akaratlanul is arra kell gondolni, hogy ez a zavar, bizonytalanság és torlódás nem akkor támadt, amikor a versek megkonstruálva papírra kerültek, hanem amikor az érzések és gondolatok írójukban először feltámadtak. Helyesebben az ember érzi a gondolatok és érzések *m e c h a n i z m u s á t*, látja jelentkezésüket és összefonódásukat teljesen chaotikus formátlanságban, valósággal az egész alkotási processust végignézzük, a vajudásos szülést, amely nem szép, csak fájdalmas és nagy dolog. A művészi tudatosság és önmérséklés, jehántani a véres burkot a vajudásokról, hiányzik Diegóból és a versei ezért nem szépek. Hanem ezek mögött a nyers formák mögött feltétlenül erő van, nem is fiatalos, hanem vergődő erő, egy tiszta ember kínlódó vágyakozása megtisztult távoli magaslatok felé, egy aszketikus életfilozófia vergődése nehéz és ellentétes életviszonyok között. (Az Élet násházánál, Ha kit egyszer . . . Jégrózsák dombján stb.) Ma persze ezeket a meglátásokat én inkább a sorok között ka-

pom, inkább abból, ami megmaradt Diegoban, ami nem jutott a felvilágra, de hiszem, hogy az adott erők, ha egyszer szabadba jutnak, igen szépet is fognak csinálni. Nagy Sándor rajzai igen meleg kísérohangok.

B. B.

Felix Salten: Olga Frohgemüth. (Erzählung. 143 oldal. Verlag S. Fischer, Berlin, Zeitgenössischer Romanen. 1 M.) A bécsi utcán süt a nap, a Ringen gyönyörű asszonyok kocsiznak, a Práterben a Riesenrad körül együgyü népek mulatnak, az emberek kigombolt kabáttal sietnek, valami új izgalom érkezett: tavasz van. Valahol egy nagy színésznő szerelmes gyerekszívvvel ül egy magányos erkélyen, künn virágok állnak körül, benn a szobában, nagy, barokk asztal körül két személyre van terítve és a színésznő, nagy, meleg szívével, egyedül fog ebédelni. Valahol egy öreg tanár, akit minden igyekeztében megcsúfolt, félreértett az élet, nem mer kimozdulni a tanári szobából, amíg el nem szédültek a fiúk, amíg csönd nincs és nevetésükkel és széles vígságukkal nem csúfolják ki az öreget. Ennyi mindjárt világos az első oldalon. Aztán az emberek rajongó ünnepléssel meghajszolnak egy színésznőt, de egyetlen ember nem dobja levegőbe a kalapját, hát harmadnap ezért meghal a szegény kicsi színésznő. És az öreg tanár eltép a görög órán egy fotografiát és amikor a színésznőt temetik, az a hosszú, szomorú fiú, aki magánál hordta a képet, kimegy Schönbrunnba, ahol nagy tavasz van és belelő a szívébe. Olyan egyszerűek ezek a dolgok. Ezek az emberek éppen csak a szívébe lehetnek, nincs is egyebük, mint a dobogó nagy szívé, ez tartja fenn őket. ezzel örülnek és ebbe hálnak bele. A szívé; Felix Salten emberei a szívével néznek, érznek, gondolkodnak, cselekszenek és az ember szeretné rátenni a kezét Salten

könyvére, hogy vajjon dobognak-e a betűk. Dobognak. Sírni lehetne ezen, olyan szomorúan nagy költő ez az ember, aki meleg finom szívével a kezében jön elénk és nem tudja, mihez kezdjen vele, olyan mindent elborító. Néha az emberek, akiket Salten megrajzol, maguk is tehetetlenek, sírnak, meghalnak, de mindenki tudja, hogy a nevetésük, a sírásuk, a meghalásuk onnan jön a szívéből. Ezért is olyan egyszerűek ezek, ezért is hálnak meg olyan szépen és talán ezért olyan előkelő költő Félix Salten, amilyen nem sok van. Ezt az új könyvét el kell olvasni.

Bócz Bálint

Darwin és Bölsche. Az Athenaeum-nak köszönhetjük, hogy a Természet-tudományi könyvtár megindításával, végre annyi várakozás után a kezébe adta a magyar közönségnek Darwin hatalmas művének „az ember származása”-nak megbízható fordítását. Az ok, amiért a mi közönségünknek Darwin-ról való összes tudása kimerült ebben az egy mondatban: „az ember a majomtól származik”, az volt, hogy nem terjedhetett el egy minden tekintetben kielégítő magyar fordítása. Most majd talán a mi közönségünk is átérti az emberi test és szellem fejlődésének némely titkát. Több lesz a Darwin-ismerő, kevesebb a Darwin-smokk.

Az epigonnak, W. Bölsche-nek „A bacillustól a majomemberig” című könyve szintén megjelent ebben a kiadás-

ban. Ez a szeretetreméltó, lebilincselő egyéniségű sarlatán meghajol előttünk, azután a fehér vászon felé fordítja laterna magikáját . . . és ime! színes képek tűnnek fel előttünk, a múltból és jövőből egyaránt . . . A bűvész csobogó patakokról, zöld erdőkről, bolyongó szerelmesekről, százszínű csillagvilágokról beszél és mi ezalatt csodálkozva, visszafojtott lélekzettel várjuk, mit mutat legközelebb. És ő megmutat mindent: most az egysejtűekről, a baktériumok harmadik birodalmáról cseveg . . . már az ichtyosaurusnál tart . . . most jön két csodaállat: a lándzsahal és a csőrös emlős . . . szemfényvesztés! . . . a jégszfinx a déli sarkon . . . már a Mars vörös mezőin sétálunk! . . . Pedig, ha a fehér vászon mögé néznénk, ott látnók sötéten emelkedni a Darwin és Haeckel óriási alakját, amint összeráncolt szemöldökkel, villogó szemekkel, fogcsikorgatva mormogják: — Népszerű tudomány: micsoda abszurdum! . . .

De mi elbűvölve tapsolunk a maestronak és lelkesen kiabáljuk:

— Hogy volt! Hogy volt! — és a lelkünk tele van meleg, sugárzó, bizakodó érzésekkel, mintha lobogó tűz mellett ülnénk, pedig a mi a szemünkbe veti a világát, nem egyéb, mint csillogó, pompázva szípkázó tüzijáték . . .

A két Darwin-kötet fordítását dr. Entz Géza, dr. Fülöp Zsigmond és dr. Madzsar Józsefnek, a Bölsche könyvéét dr. Pogány Józsefnek köszönjük.

Pasztell

□□□□

SZINHÁZ ÉS ZENE

NYÁRAI ANTAL — IRTA: SOMLYÓ ZOLTÁN

Nyárai Antal a magyar színészet útvesztőjében élő tilalomfa: az operettországút és a tragédia-sikátorok keresztezésénél ott áll meleg mosolygással, lehullajtott karokkal és behunyja a szemét. És aki színész, vagy másfajta ember arra kocog, annak a hóna alá nyúl, csengően belekacag és szomorúan belenéz a szemébe, (itt egyedül járni nem lehet, csak velem, mert különben nagy és oktalan szomorúságot szerzel magadnak!) végigkalauzolja, aztán megcsókolja és otthagyja.

Ez a színészsége Nyárai Antalnak, ez, hogy a vidorságán néha kissé el is kell szomorodnunk és a könyei után sokszor áldott derűt kapunk ajándékba. Ahogy visszaemlékszem rá, mindig egy kerti interieurre gondolok, egy alkonyi kertrészletre: rondeau, csurgó szökőkút és mellette zöldfénylűs Faun-szobor, mosolyogva a holdfényben s vékony, leányos kezeivel a rezgő holdfényben babrál . . . A legbájosabb férfi ő és a leggeniálisabb magyar fejek egyike. Gyermekesen rózsás arcán a fauni kíváncsiság, komorságába belecseppen az örökös, kiapadhatatlan életderű, amelyre suttogó szeptemberi folyondárként omlik alá az ezüstös hajak kúsza bársonya.

Úgy vagyok vele, hogy ebben a színészemberben nem tudom kettéválasztani az embert és a művészt. Nem tudom meghúzni azt a vonalat, amely az egyén és a megszemélyesedett hivatás közt a határ, amely rendszerint kettészeli minden embert, hogy egészét adjon. A színjátszás, ugyebár, mégis csak olyan foglalkozás, pénzszerzési eszköz, mint a többi sok s mint ilyen, természetszerű, hogy az egyén valamely akciójával kezdetét vegye legalább a külső, látható formákban s hogy valamely energiájával egyelőre befejeződjék. Úgy értem ezt, hogy a színész is mintegy hivatalba lép, amikor kifestve és fölcicomázva, kiugorva az életfolyamata keretéből, beteszi a lábát a színpadra; ösztönszerűleg több figyelmet fordít a lépésére, a mozdulataira, a hangjára, fizikumának és pszihéjének minden ténykedésére, mint például a kávéházban, ozsonna közben. Ezt helyénvalónak vélem, ezzel tartozik a színész a közönségének, az írónak, magának. De — lássék bár túlzásnak — Nyárai nem tud ilyen különbségekről. Szuverén öntudattal vezeti magát keresztül a színészségén, neki még az az egyetlen lépés sincs, amely az öltöző intimitásából a kis vasajton át a szigorú nyilvánosság elé visz, semmi sincs, csak igazság, szív és élet van, élet, amely nem lehet más az utcán, mint a függönyök közt,

egyazon levegő, egyazon fájdalmak és emberi megnyilatkozások szülője és továbbrezgetője. Igaz, hogy idáig finomélű és meggyötrő raffinéria után tudhatott csak eljutni, de Nyárai Antal a színpadon is csak Nyárai Antal és éppen, mert az, el tudok neki hinni minden könyvet és minden mást és vallom, hogy nincs az a rossz szerep, amely kedvessé ne válnék az ő alakján keresztül.

Emlékszem: országos esemény volt a múlt színi évadban, hogy a Sabin-nők elrablását, ezt az összetákolt, vizenyős és régi recipére írott darabot a szegedi színházban Nyáiraival egy időben tizenkétszer adhatták, zsúfolt házak előtt. A Sabin-nők elrablása már évtizedek óta teljesen lekerült a magyar színészet műsoráról, nem tudok igazgatót, aki el merné követni azt a merényletet, hogy ezzel a darabbal kedveskedjék a közönségének. Nyárai a gézengúz, tipikus vidéki ripacsot úgy adta elő a régi romantikus emlékek ódon vattarétegei alól, ahogy Csömöslén színlapot ragaszt, vagy a nyála folyik egy kurta szivarért, vagy ahogy zokogva beszél meghalt nejéről, aki talán sohase is élt, csak, hogy egy darab tíz krajcáros jegyet eladhasson. És amikor kis mezővárosok neveinek hallatára eszébe jutnak gyermekei, sorban, vagy kilencen, az egyik ott született, éppen Otello előadása napján, a másik amott halt meg, miközben a kisvárosi drámaíró-ügyvédet megkoppasztja — ez olyan fenséges megjelenése a tragikomikumnak, amelyhez már művésznél is többnek kell lennie az embernek . . .

Mint eminenter operettszínész, különösen áll mindez Nyáira. Tökéletes drámai fölfogással bonyolítja le az operettszerepeit is, az ő operettműködése gazdag olyan momentumokban, amikor keservesen megkönyeztette a közönséget olyan léha és jelentéktelen pillanatokban, melyek mellett minden előde és kortársa teljesen vakon haladt el, kihasználatlanul hagyva. Lehet, hogy Nyárai csak több jelentőséget és fontosságot tulajdonított ezeknek a momentumoknak, mint maga az író, de akkor ez csak egy értékkel több: Nyárai egy pillanatra se hagyja az igaz életet elnémitani, az ő kezén egyetlen kacaj, egyetlen szívdobbanás se vetélődhetik el.

Sokan és sokat irtak már Nyáiról. Még többet beszélnek róla. Főbohémnek, rendetlen életberendezkedésű embernek mondják. De kevesen látták még apró, homályos kávéházakban, amikor éjszaka, a kezében valami hetilappal, könyvek gurultak le az olívizöld bársony mellényére. Valami vers tűnt a szemébe, emlékszem, egyszer Szép Ernő egy verse, egy mindig távolabb csilingelő szánkóról s ez hatotta meg őt, aki van olyan jó poéta is, milyen jó színész, aki egyformán tud a hetedik menyorszáig lelkesedni egy híres színházi újdonságért, egy szál virágért, szép nőért, egy négysorosos lírai versért, vagy akár egy narancssárga selyem nyakkendőért.

175

MARIONETTE — IRTA: BALASSA IMRE

München, 1910.

Valami furcsa, édes, gyerekes nesz zümmög egy láthatatlan zenekarból. És a miniature, finom színpad lankadt empire keretébe belecsapódik egy groteszk bábu. Valahonnan emberi beszéd artikulált ritmusai hallatszanak és a gyerekfantázia színességével megstilizált művészi babák gesztikulálnak, ugrálnak, rángatóznak. Nem más ez, mint a mi városligeti Paprika Jancsink. Nem is követel magának nagyobb jelentőséget. És ezzel a naivitásával, csacsi primitívsegeivel milyen örömet, nagy művészi élvezetet szerez felnőtt gyermekeknek. A világ első piktora csinálják a Marionett-színház kis színpadi képeit. Es öltöztetik, formálják, faragják, maszkírozzák a fabábukat a jeles szobrászok. Híres írók egész marionette-irodalmat írtak már. És jeles színészek, híres énekesnők és énekesek adják oda a hangjuk, a beszédük szépségét kölcsön a fintorarcú pici bábuknak.

Van is abban valami különös kedves, amikor ilyen kis játékbabákkal, gyerekjáték színpadon előadják Mozartot. Operaelőadás a Paprika Jancsinál! Egy csámpás, kis fabáb betáncol és megszólal valaki odakünn mély basszushangon. És mi elhisszük hogy most a Colast személyesítő kis figurácska énekel. És mozdulni érezzük a sunyi, mefísztoi vonalak merevségét az apró fapofácskán. Suggestívunk egy kevésé önmagunknak és illúzióknak van. Vagy amikor az amoroso, a roccoco pásztor, Bathieu, édeskés, mesterkelt, finomkodó mozdulatokkal interpretálja érzelmeit és egy-egy furcsa gesztusa vissza-visszatér, lehetetlen nem nevetni. De úgy, hogy a könnyünk csordul. Itt felmondja a szolgálatot az esztétikánk. Nem tudunk osztályozni. És nem jön az ajkunkra egy valamirevaló meghatározás. Csak nevetünk édesen és örülünk valaminek, ami fiatal, ami primitív; ami nagyon ostoba és végtelenül jóleső. Kedves. És amikor egyet csuklik a marionette — egy kicsit belesül a szerepébe és látjuk, mennyire fa, mennyire bábu — ez a legbájosabb. Szinte várjuk ezeket az illúzióröntő mozdulatokat. A kisgyerek kutató lelkével örülünk, amikor valami szerkezeti titkot látunk. Amikor észreveszünk egy drótot, egy végtagot, amely meglazult. Szeretjük a zsekbésüinkkel ízekre szedni a játékot, mi nagy babák. És ha valami elromlik, abban a saját munkánkat látjuk.

Ám, ha a javíthatatlan filozófus kikívánczik a vén gyerekfejünkből, az is talál elgondolkozni valót. Ha symbolumokat keresünk, találunk bőven. A mi nagy, komoly cselekvéseink, akarásaink, szenvedő pózaink képletes kifejeződésében gyönyörködhetünk a marionette-színpadon. A komoly, a tendenciákat arrogáló deszkákon, ahol emberek komédiáznak, nagyon is önmagából kifejlő, lélekből eredő, sorsszerűtlen a színjátszás. És minél nívósabb, minél magasabbrendű, annál inkább természetes, emberi, megmagyarázható. Valahogy elveszett a színjáték misztikuma.

Es ezt az elveszett misztikumot adja meg a mi mindörökké rejtélyekre éhező lelkünknek a marionett-színpad. De itt egy-egy megbicsaklás, egy lankadt mozdulat eszünkbe juttatja minden percben, hogy nem a bábuk élnek, szenvednek, mókáznak, hanem valakinek a keze mozgatja, valakinek a hangja beszélteti őket. Egy titokzatos, láthatatlan valakié . . . Az élet symbolumai! Mi önhitt, magunkbabizó nagy gyerekek, amikor már csak önmagunkban, a saját akarásunkban hiszünk, egyszerre csak meglazul egy drót, aláhanyatlik a kéz . . . Mert egy titokzatos, rajtunk kívül való erő akarta! Csak egyszerű, drótonrángatott marionettek vagyunk. Mozgunk, amíg a láthatatlan gépmester akarja. És rossz, meg jó szellemek beszélnek helyettünk . . .

Íme, a javíthatatlan ember. Ahelyett, hogy örülne, kacagna szívből, elkezd filozofálni, mély jelentőségeket kutatni. Pedig az egész semmi más, minthogy egy édesen mosolygó, öreg dédanyánk megfogja a vén gyerek kezét, bevezeti egy homályos, halk, elegáns szalonba és furcsa kis játékbábukkal szórakoztatja. És a háta mögé áll, elbújik, egy finom kis spinéten elfelejtett melódiákat játszik és dúdol, mesél, regél hozzá, mialatt az unokák gyönyörködnek a csinos, furcsa kis babák hajbókolásában. Dúdol, mesél és álomba ringatja ezt a mi elátkozott, gondolkozásra kárhozott gyermeklelkünket . . .

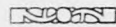
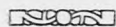
KAMARAJÁTÉKOK

A zeneakadémia egyik termében egy színjátszó társaság kamarajátékokat fog rendezni. Az írói nevek, amelyek a társaság színlapján szerepelni fognak, a modern literatura legnagyobbjai s meg kell vallanunk, hogy egyik-másik feladat, amelyre vállalkozni akarnak, igen tiszteletreméltóan jelentékenynek tűnik fel nekünk. Ebben az országban minden ígéretet, amely valamely értékes akarás csíráját rejti magában, szíves szeretettel köszöntünk, tartozunk azonban egy megállapítással. Egy évtized alatt nemcsak odakünn, a szélesebb kulturáju nyugaton, hanem itthon, Magyarországon is, a színpadi értékek meglehetősen gyors és feltűnő átértékelését kellett végig élnünk. Dumas és Sardou színpadjának egész strukturája elvesztette érintkezését a való élettel, az üres formának túltengése mind elviselhetetlenebbül kirívó lett és nagy gesztusai és kasirozott érzései teljesen hitüket veszítették a már differenciálódó tömegekben is. Az erre szükségszerűen bekövetkezett „Umwertung“ meglehetősen gyorsan folyt le és amikor a Thália-társaság öt vagy hat évvel nálunk, az elmaradottabb országban, megcsinálta az első, igazi színpadi forradalmat, ez a forradalom odakünn már érthetetlen és indokolatlan lett volna. De akkor, itt, ebben az országban helyén volt. Hatásában kiszámíthatatlan jelentősége lett ennek az úttörésnek s a Thália vezetőemberei igazi regenerátorai voltak egész színházi életünk-

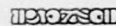
nek A Thália megszűnése — bármily kicsinyes anyagi okokra is vezessük vissza — azonban logikus és szükségszerű volt, mert feladatát elvégezte, értékeit igazi előkelőséggel elosztotta s helyét olyan jelentkező örökösöknek adta át, akik az adott életterv tovább fejlesztésére művészi, formai és — last, but not least — anyagi okokból feltétlenül hivatottak. Hevesi Sándor az állami színpadon, Márkus László a Magyar Színházban, Jób Dániel (ha akarásával arányban nem álló kis mértékben is) a Vígszínházban és velük egy sereg fiatal folytathatják a munkát és Ibsen, Shaw, Strindberg vagy a többiek mellőzéséről, félreértéséről és elnyomásáról keseregni, bizony anakranizmus. Maga a Thália is nyitott kapukat döngötte (és ezért nem sikerülhet föltámadása); mit várhatunk a Kamarajátékoktól? A dilettantizmus fejlesztése nálunk, ahol félakadásokba ful minden: veszedelmes. Ez a kamarajátékok célja nem lehet; ma jól kell játszani vagy sehogy. Hanem ha a Kamarajátékok egyelőre módot nyújtanának vezetőjüknek, F e l d Irénnek, — akinek erőlködése meleg és szimpatikus — szabad művészi kibontakozásra, ez már valamilyen eredmény volna. Ezt és egyéb eredményeit tehát érdeklődéssel várjuk.

B. B.

Shakespeare drámáiban benne van az ember természetélete. Az összeütközések: elemi erők felszabadulása és összezsapása, Shakespeare jellemei túlnyomó részben csak lélektani értelemben jellemek, nem erkölcsi értelemben. I b s e n drámáiban az ember második természete, az erkölcsi élete bontakozik ki. Az egyén a többi egyének tömegegységével: a társadalommal, az elvvel, az elfogadott igazságokkal veszi fel a küzdelmet. Természetélete az erkölcsi életén keresztül jut csak a harci tűzbe. A küzdelmet az erkölcsi egyén vezeti. A Sh a w drámáiban az élet természete uralkodik. Az egyének nem küzdenek, csak megnyilvánulnak. Mint egyéniségek nem veszik fel a küzdelmet a rajtuk kívül álló világgal, mert ez a világ nagy részt bennük van. A kettő együtt intézi a sorsokat. Az élet mozog, tragédiák és komédiák keletkeznek, anélkül, hogy nagy drámai összeütközések esnének.

M e l i u s

KERÜLÉS

Könyvek, ez lesz a címe a Nyugat új rovatának, amelyet Hatvany Lajos indít meg az utolsó számban. Nem tréfálunk, mi valóban sejtettük, hogy ilyen vagy hasonló rovatnak a Nyugatban egyszer meg kell jelennie, mi tudtuk, hogy végre a felületen is meg fog nyilvánulni a „literary gentleman” szuverenitása a Nyugat intézésében. Miről van itt szó? Hatvany Lajos báró felállította a maga számára az első magyar általános irodalmi ítélőszéket s mint egy új areopag fog trónolni ezentúl a literatura minden életnyilvánulása fölött. A Nyugat ítélete írók és műveik fölött egyazon lesz Hatvany Lajos saját magánitéletével, a folyóirat könyvkritikájának értéke, súlya és nivója azonos lesz a Hatvany báró által nyújtható értékkel, súlyllyal és nivóval. A Nyugat értékét, jelentőségét és azt a szerepét, melyet egy időben betöltött, mi nem becsültük félre és tisztában voltunk teljesen azzal a szereppel is, amely Hatvany Lajos bárónak, az üzletembernek e folyóirat körül jutott. De éppen ennek tudatában tartjuk igen elszomorító jelenségnek a kapitalista lapkiadónak ezt a túltengését, folyóirata kritikai jelentőségének rovására. Hatvany Lajos báró igen szimpatikus és megértő mecénásnak mutatkozott. Ennek a szerepének fontosságát valaha méltányolni kell majd külön. De mihelyt mecénásága révén szerzett pozícióját úgy értelmezi, hogy az nem fokozott passzivitásra, hanem irodalmi ítélkezésre jogosítja fel, hogy az felemeli őt a legelőkelőbb kritikai magaslatra, a folyóirat szerkesztőire háramlik a kötelesség felvilágosítani erről a tévedéséről. Igazán senkisémondja, hogy Hatvany Lajos ne írjon. Irjon Az általa díjazott szerkesztőség jó szolgálatot tesz neki, ha írásainak értékét a Nyugat mértékéhez képest meghatározza. Hanem ugyanennek a szerkesztőségnek kell vigyázni arra, hogy az az erő, amelyet Hatvany Lajos, a kiadó képvisel, ne jelentkezzen a Nyugatban téves formában és köteles-

sége ügyelni arra, hogy a Nyugat kritikai értéke ne legyen egyben kizárólag Hatvan Lajos kritikai értéke.

Lelepleztek megint egy szobrot és úgy kellene, hogy mi is meleg meghatottsággal tekintsünk Nagykovács felé, ahol egy színes műtűrkéssel díszített szoborral, akadémiával és Szabolcskával tettek eleget a szobor ügyében buzgólkodók Arany János emlékének. A magasztos szöszokban fuldoló igék és kenetes szavalások bizonytalannal megindították a körülállók lelkeit, de mi, akik mindennap látjuk a költő ujonnan kisubickolt pesti szobrát, sokkal szebb halhatatlanságot kívántunk volna neki, mint amilyent az ilyen szegényes ünnepélyek jelentenek. Mert egészen bizonyos, hogy a Stróbl szobra s a Szabolcska verse nagyon fáj az inzulált halottak; egymáshoz igen méltók, de Aranyhoz nem.

AHét október 2-iki számában örömmel láttuk Syrión (Lovik Károly) visszatérését. Chavez-ról írt. Bölcse, tartalmasan, szépen forgó mondatokban. Szinte-szinte egy kis bölceleti értekezés a krónikája arról, hogy régente az erény és szelídség vezette a világot, újabban meg a bűn és a merészség. Megszoktuk azelőtt is, hogy mindig klasszikusan szépek voltak a Lovik Károly krónika-írásai. Nagy nyeresége volna a Hétnek, ennek a mindinkább értéktelenedő folyóiratnak, ha legalább a krónika-rovata számára, amelyben még kapunk friss szellemet, visszanyerne egy ilyen értékes, gazdag egyéniséget.

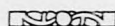
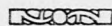
Mi a pornográfia? Ugyebár az, ha valaki egy tisztán érzéki motivumot úgy ír meg, hogy abban semmi egyéb nincs, mint a nyers érzés ingere. Ami kizárólag az érzéki vágyból született és kizárólag annak szól;

amiben nem a forma szépsége, nem valami egész különálló, önmagáért élő szellemi szépség, nem a toll művésztének valami új diadala nyújt tiszta lázat, hanem egyesegyedül a buja bódulat áraszt nehéz gőzöket. Egészen világos, hogy az a vers, amelyet Gellért Oszkár a Nyugat október 1-i számába írt „Ofélia térdein” címmel, a legnyilvánvalóbb pornográfia.

A Budapesti Hírlap október 13-iki számában megújrázza a Karenin Anna kritikáját. Ebből a pótkritikából szedték ki a következőket: „... megcsodáljuk azt a mesteri beállítást, azt az igazán finom vésetű művészetet, amely ezt az egész előadást jellemzi. A hogyan a versenyjelenet legapróbb árnyalatait kapjuk (a karzaton levők az első pillanatban fölugráltak a színpad pompás rendezésétől megtévesztetten, tüzilármától félve) ... mindez már nem is színpad*. A Budapesti Hírlap kritikusa szerint az a művészi rendezés, hogy mikor egy versenyjelenet legapróbb árnyalatait akarja a rendező

kihozni, a közönség tüzilármától fél. Bravo! Gyönyörű esztétika.

Kis kamra. Ilyen címen gyűjteni fogjuk azokat az új szavakat, vagy új módon leírt szavakat és új képeket, amelyeket az ifjú modernnek vetnek papírra s amelyek nem jellemeznek külön egyéniséget. Leginkább pusztá szó-modorálások. Mint pl.: fölpompásodott; fölsőtétlő; a stílus kiteljesítése; a régi nagyszerűsége tanulódhatna föl; alúgy; újravágyó; könnyűeknek talátattak; álompiros; mesekék; aligszínes; finomművű; szerelemkivánás; aligrőt; tanuszó; rálelés; karakteréreztető; haloványselymű; vontújjú; tudva-befejezés; akarva-elnyugovás; látva-magamravett; fölöttem-ítélet; csipkefejékes; tüzes-ezerszínű; irányfioritura; fekünni; leveletlopó; szokásecsetelés; egyútu; befogadóizlés; halálsgögösen alázatos; kebelfeltárása; álmotfelrázó nagyigék; fajából-kinőttség; örök irritáltság kagylótragikuma; belegyöződött; legereje korában; hajmegigazítás; hüssl; körülszédelgett; különbenis; kisfiú; kályharács; kultúraszag.

Wilde Oscar „A kritikus mint művész” című értekezésének közlését a következő számunkban folytatjuk.

Olvasóink figyelmébe ajánljuk a
„MODERN KÖNYVTÁR”

kölcsönkönyvtárát

Budapest, VI., Andrásy-út 38. sz. I. em.

Vidékre is küld magyar, német, francia, angol és olasz könyveket.